

ȘCOLILE BLAJULUI DUPĂ REVOLUȚIA PAȘOPTISTĂ (1849-1852)

Gelu Neamțu

Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca

Despre ceea ce a însemnat Blajul pentru revoluția românilor din 1848-1849 s-a scris mult și se va mai scrie.

Tinerii școlilor din Blaj s-au aflat în fruntea revoluției. Ei au dus în toată Transilvania spiritul redeșteptării naționale. Acest fapt este sintetizat într-o declarație a lui Vasile Nemeș din Poiana, care în cadrul unei anchete din 25 aprilie 1848 mărturisea: „înainte de plecarea tinerilor care învață la Școala din Blaj, anumiți profesori ce predau acolo au ținut o adunare cu ei și i-au pus să jure pe toți că vor face totul pentru cucerirea libertății națiunii române”¹.

Pentru aproape două decenii obiectivele revoluției române au triumfat. S-a desființat iobăgia, s-a respins uniunea Transilvaniei la Ungaria și s-a stopat deznaționalizarea.

Prețul plătit de Blaj și de școlile sale a fost însă incalculabil.

Răzburarea foștilor adversari a fost virulentă și se manifesta pe cele mai diverse căi și prin cele mai variate mijloace. Dar despre aceasta s-a scris mai puțin.

Cum arăta Blajul, cum arătau școlile Blajului și profesorii acestora se poate evoca pe baza câtorva documente pe care ne-am străduit să le adunăm și să le interpretăm.

Blajul fusese crunt jefuit în iarna anului 1849 (după Bobotează). În curtea episcopală n-a rămas întreg nici măcar un scaun. Mormintele preoților au fost răscolite pentru a fi jefuite.

Seminarul episcopesc atât de drag tineretului studios român, a fost prefăcut în cazarmă pentru secui. În loc de mese și paturi pentru clerici s-au pus priciuri pentru honvezi, iar tezaurul de cultură al românilor, Biblioteca seminarului, a fost complet devastată, piața orașului fiind plină de cărți și scrisori, încât soldații aruncau cu ele unii într-alții².

---

¹ *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. C. Transilvania*, II, București, Edit. Acad. R.S.R., 1979, doc. 190, p. 290–291.

² G. Neamțu, *Din martiriul bisericii greco-catolice în timpul revoluției de la 1848–1849*, în vol. *1848 Blajul și amintirea revoluției*, Blaj, 1998, p. 292–312.

Fondul de cărți rare și documente donate de către T. Cipariu bibliotecii, 800, au fost duse la Pesta nemaifiind recuperate niciodată³. Deci, după cum spunea atât de clar A. Ciura în 1904, arderea și împrăștierea arhivei și a bibliotecii vechilor călugări, „a fost un adevărat dezastru pentru istoricul acestor școale”⁴. Și toate aceste nenorociri au fost aduse pe capul Blajului de trupele de sub comanda generalului Czech, care a mai perceput și 100.000 fl. pentru a nu incendia orașul.

Redeschiderea școlilor nu s-a făcut ușor și a avut loc abia la sfârșitul anului 1850 și începutul lui 1851.

Greutățile erau imense. Profesorii erau într-o stare de plâns. Iată ce-i scrie Al. P. Ilarian lui Simion Bărnuțiu despre aceștia într-un document inedit până azi:

„La noi la Blaj stau treburile foarte confuz. Administrațiunea merge rău, nu numai pentru că avem de cap pre popa George, care din zi în zi se face mai nebun, dar și pentru aceea că inspectorii-s peritori de foame și n-avem de la cine cere împrumut. Așa stau și *săracii foștii profesori dezbrăcați ca vai de capul lor, tot întreabă când se vor începe școalele*”⁵ [s.n. – G.N.]. Aceasta se întâmpla în 29 septembrie 1849.

Era zguduitor pentru demnitatea profesorilor școlilor din Blaj.

Că așa stăteau lucrurile confirmă în 17 septembrie 1849 și Andrei Pop, fostul profesor de fizică de la Liceul episcopesc: „Fiind școlile vacante și toate prin Blaj deocamdată respite, nu putem avea sperare de a se putea restitua curând ordul de mai înainte.” Și încheie arătând că profesorii nu au aici nici măcar odăi unde să locuiască. Ei sunt numai spre greutatea altora⁶.

Dar nici situația tinerilor studioși nu era mai bună în toamna anului 1849. Iată cum o descrie Ioan Fekete, administratorul protopopiatului Clujului, în 24 octombrie 1849: „Numai întru aceea am a-mi descoperi durerea care îmi rănește inima fiindcă văzând cum tinerimea noastră română fiind școalele în Blasiu stricate, fără învățătură, în detrimentul statului își petrece vremea în zedar, cari toate până acum s-ar fi îndreptat, așa cât acum s-ar putea începe școalele.”⁷

Este interesant că vechiul regim, căzut, mai avea putere și mijloace să lovească în ce posedau românii mai prețios – în „inteligența” lor. Și acest aspect îl surprinde Al. Papiu Ilarian, care scria Consistoriului din Blaj, solicitându-i o adevăriniță că familia sa a avut de suferit în revoluție (tatăl său fusese spânzurat, averea jefuită și mama sa a rămas văduvă cu patru copii, în stare de a cerși „la ușile oamenilor”, cum se exprima chiar Papiu).

La curtea episcopescă rămăseseră însă tot vechile cadre (resurse umane – am zice azi) care fuseseră uneltele oficialităților feudale. Doi dintre ei îi eliberează

---

³ Sidonia Puiu Farcaș, *Contribuții la istoria Bibliotecii centrale din Blaj. Concepția și principii de organizare până în 1860*, în „Biblioteca și cercetarea”, IX, 1985, p. 243–256.

⁴ A. Ciura, *Școalele Blajului*, în „Luceafărul”, III, nr. 20/1904, p. 342.

⁵ Vezi anexa.

⁶ Colectivul de editare a documentelor revoluției de la 1848. Foto 7616/48.

⁷ *Ibidem*. Foto 7654/48.

adeverința cerută – aceștia sunt Turck și Manfy. Respectivii au redactat în așa fel adeverința încât mai mult să-i strice decât să-i folosească. Dar iată ce scria însuși Papiu Ilarian în reproșul său, inedit și acesta, către Consistoriu (în 6 noiembrie 1849): „... venerabil Consistoriu dacă eu n-ași cunoaște conceptul și scrisoarea domnului Turk și subscrierea domnului Manfy, și dacă n-ași ști că tot vechea facțiune ocârmuiește și în momentul prezent Consistoriul din Blaj, ași veni în ispită a crede că știe și Consistoriul din Blaj că ce testimoniu mi s-au dat de la acea facțiune în numele său”⁸.

Și iată cum, chiar după izbânda revoluției române, vechile cadre ale Consistoriului, așa cum scria Papiu, „se poartă cu batjocură și cu ură către partizanii împăratului, cari și-au pus averea, sănătatea, ba chiar și viața pentru împărat”⁹ și națiunea română.

În fine, profesorii liceului împreună cu membrii Capitlului blăjan se întrunesc în 11 decembrie 1850 și hotărăsc cum să reînscrisă elevii care pierduseră doi ani. Pentru că știrea despre redeschiderea liceului din Blaj (căruia i se mai adăugase o clasă după sistemul austriac) străbătea cu greu în Transilvania și părțile ei de vest, s-a hotărât ca elevii să fie primiți, toți cei ce ar mai veni, până la sfârșitul anului¹⁰.

Era greu și pentru că organele militare cercetau activitatea elevilor și studenților ca nu cumva tineretul să alcătuiască asociații patriotice cu scopuri iredentiste.

În 2 ianuarie st.v. 1851, corpul didactic, s-a întrunit împreună cu elevii în clădirea bătrânului liceu și, invocând ajutorul Domnului, au început cursurile.

Întruniți într-o conferință, profesorii trimit, cu această ocazie, mitropolitului Al. St. Șuluțiu o adresă de bune urări.

Mulțumind pentru acest gest și profitând de deschiderea cursurilor la Blaj, mitropolitul Al. St. Șuluțiu dă sfaturi înțelepte și demne de relevat tinerimii ce-și începea studiile: „Tinerilor! Ascultați, supuneți-vă Maimarilor voștri, onorați bătrânețele, purtați frica Domnului, asudați în câmpul virtuților...” [...] „Tinerilor! voi sunteți florile, voi nădejdea cea vie a părinților voștri, a Maicei Biserici și a întregii Națiuni, priveghiați ca să nu înșelați această dulce nădejde...”

Odată cu începerea efectivă a cursurilor în ianuarie 1851, ies la iveală vechile greutăți și mai accentuate: în principal, lipsa cărților. Materiile se înmulțiseră prin noul plan școlar de la 1850, așa încât era nevoie imperioasă de manuale tipărite.

Șt. Manciulea, eminentul istoric a școlilor Blajului, constată un fapt interesant în ce privește manualele, și extrem de semnificativ am adăuga noi – profesorii nu s-au adresat autorilor ori editurilor germane sau maghiare din

---

⁸ G. Neamțu, *Preotul Ioan Bucur Pop din Budiul de Câmpie, erou și martir la 1848–1849*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, XLIV, Series Historica, 2005, p. 525–537.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Șt. Manciulea, *Redeschiderea liceului din Blaj la 1850*, în „Cultura creștină”, XVI, nr. 11 - 12/1936, p. 644–654.

Transilvania și Ungaria, ci au decis să solicite „lista cărților de școală ieșite în românește la Iași și București” pentru a încerca să le folosească încă în anul școlar 1850-1851. Tendința de unitate națională este, cred, mai mult decât evidentă.

Treptat, unii dintre profesori au pregătit, alcătuit și tipărit la Blaj mai multe manuale, folosind paralel, ca și ceilalți colegi ai lor din Transilvania, manuale din Muntenia, Moldova și chiar Bucovina, până prin 1860. Din 1867, când au ajuns temporar la puterea pe care le-o dădea dualismul, prin măsuri și porunci draconice autoritățile maghiare au *stopat* introducerea manualelor tipărite în Principate și apoi în România, desigur cu scopul de a împiedica orice fel de unitate națională, fie ea și numai *culturală*. Fenomenul era numit în epocă, „*teama de Dacoromânia*”!

A fost un mare noroc pentru școlile Blajului că în scaunul de mitropolit a urcat Al. St. Șuluțiu, pentru că astfel s-a primenit și anturajul curții mitropolitane. Exista o astfel de cerință exprimată foarte limpede de „Gazeta Transilvaniei” în vara anului 1851, care urmărea atent problemele școlare, dar și pe cele de la curtea mitropolitului, așteptându-se de la el să „scoată clerul din desperata pusețiune”. Trebuiau reforme și oameni noi pentru reforme – această cerință tot „Gazeta Transilvaniei” o formula în felul următor: „Ferice de episcopul Șuluț dacă preasfinția sa pe lângă starea sănătății sale cea mult cercată va putea trage lângă sine numai bărbați căror[a] să le fie și capul și inima la loc, scutiți de prejudețe și patimă, de unilateralitate și pedanterie ... bărbați inimoși carii totdeauna să aibă curagiul a-i spune adevărul drept în față și a-i descoperi orice necuviință, abatere și nelegiuire, fără totuși ca descoperirea lor să se degradeze la o spurcată denunțare și spionitură mișeloasă”¹¹. Erau vremuri în schimbare, dar dorința de „transparentă” a „Gazetei” spune multe despre ce a fost înainte...

Erau probleme și cu teologii. În 24 iunie c.v. erau 170 de *popandusi* cam nepregătiți, dar care vedeau o silință deosebită, dând un examen de vară în plus pentru a putea răspunde pretențiilor vremurilor. Alții așteptau sosirea mitropolitului pentru a fi sfințiți ca preoți.

În 26 iulie 1851, „Gazeta” aducea de la Blaj știrea că din 15 iulie se vor desfășura examenele anuale la unicul gimnaziu românesc din toată Transilvania. Se depunea examenul de maturitate care se dădea și scris și oral. Dar marea întrebare era unde se vor duce mai departe la studii, plus că tinerii mai aveau nevoie și de stăpânirea limbii germane. Oricum, gimnaziștii au dat examene bune, deși au avut și ei, și profesorii lor de luptat cu mari greutate deosebite deoarece studiile se făceau acum pentru prima dată în limba maternă. Nici corespondentul din Blaj nu se poate abține să nu exclame: „Unde am fi în cultură să fi făcut aceasta mai-nainte!”¹² Iată cum și tineri, și bătrâni au știut după revoluție să se lupte pentru progres.

La începutul lui septembrie (nu chiar la 1 cum suna legea) începe noul an școlar la gimnaziu și școlile populare. Și în 10 decembrie 1851 se anunță o mare

¹¹ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 53 din 2 iulie 1851.

¹² *Ibidem*, nr. 71 din 3 septembrie 1851.

schimbare în viața gimnaziului blăjean – vechiul director Const. Alutan urma să se ocupe doar de treburile diecezei. Noul director, canonicul Constantin Papfalvi, fu înscăunat cu ceremonia de rigoare de către noul mitropolit. Cu această ocazie, „Gazeta Transilvaniei” face gimnaziului o urare în spirit romantic: „Fie ca națiunea română să afle în adevăr aci și în veacul al 19-lea acel isvor de lumină (din care nemuritorii noștri bărbați ai veacului present și trecut, bând, s-au vecnicit) care pe căi sincere – împrăștiind negurile cotropitoare de fericirea națiunii – să fie și pe viitoriu stâlpul cel de foc, ce conduce la un viitor mai măreț!”¹³

Lucrurile se mai așază. Oamenii speră cu aviditate într-o educație și instrucție mai înaltă, modernă. Astfel, în toamna anului 1852, începe la Blaj și în toată Transilvania lupta pentru înființarea unei Academii române.

Sigur că luată fiecare separat, multe ar mai fi de spus despre școlile Blajului, aici n-am putut oferi decât scurte secvențe.

Esența însă rămâne aceea că, de la sărăcia lucie de după revoluție, românii au fost capabili treptat, treptat să se ridice și să realizeze doar în câțiva ani o îmbunătățire semnificativă, până când avântul lor a fost blocat la 1867.

Și consider un fapt meritoriu că românii au știut după revoluție să promoveze valorile spirituale ale creștinismului apusean într-o armonie perfectă cu bogatele tradiții creștin-ortodoxe.

Clericii, profesorii și studenții Blajului au dorit și au căutat chiar, cu mijloacele lor modeste, să se deschidă științei și culturii, răspunzând necesităților spirituale sporite după revoluție, când au parcurs o nouă epocă, de modernizare și europenizare, care s-a încadrat în anii cercetați, incontestabil, într-un curs ascendent.

ANEXĂ

1849 septembrie 29, Blaj

Alexandru Papiu Ilarian îi scrie lui Simion Bărnuțiu, la Sibiu, informându-l despre atitudinea lui Urban, partinitor față de aristocrați, și despre stările din Blaj.

Domnule!

Iată-ți trimit o proclamațiune a lui Urban din care punctul cel de pe urmă e mai bătătoriu la ochiu. O asemenea rânduială a guvernului din Galiția mai deunăzi s-au fost revocat din porunca ministeriului.

Preste curând o să vă trimit numerii din Presse în care sta rânduiala ministeriului prin care să poruncească ca lucrul, munca țaranului să fie liberă și să nu se hotărească prețul. O poruncă asemenea lui Urban ne sosi astăzi de la Belgrad, de la comandantele de districtu Eisler, că adevărat să provocăm pre oameni să lucre pământurile domnești și, dacă ar cere prea mult, să hotărâm prețul noi.

¹³ *Ibidem*, XIV, nr. 99/10 decembrie 1851.

Cei ce vin de la Cluj spun multe lucruri supărătoare despre Urban, precum că pre tatăl lui Micheș l-au arestat căci au aflat la dânsul o armă, cum că mergând Flore Micheș la Urban, acesta n-au vrut să vorbească cu Micheș zicând că au trecut, că au fost, cum că pre români-i tractează rău foarte.

Dacă și nu [ar fi] toate chiar așa, cum le spun, dar se vede că aristocrația din Cluj s-au dat cu tot de-adinsul pre lângă Urban și Urban vrea să se spele de celea ce au făcut anu ungurilor și curților lor.

La noi în Blaj stau trebile foarte confuz. Administrațiunea merge rău, nu numai pentru că avem de cap pre Popa George, care din zi în zi se face mai nebun, dar și pentru aceea că inspectorii-s peritori de foame și n-avem de la cine cere împrumut. Așa stau și săracii foștii profesori dezbrăcați ca vai de capul lor, tot întreabă când se vor începe școalele.

Aci-ți trimit și instrucțiunea de comisari, mă rog să se păstreze; că se ține de arhivul clerului pre mine domnul Cipariu m-au însărcinat să trimit după ele.

Blaj, 29 septembrie 1849

Al domniei tale veneratoriu
Alexandru

Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, Secția de manuscrise și documente.
Astăzi la Arhivele Naționale, Direcția Județeană Cluj. Acum 40 de ani – când am copiat documentul – nu era numerotat [G.N.]

The Blaj Schools after the 1848 Revolution (1849-1852)

Abstract

The plundering of the school buildings during the revolution, as well as the desperate situation of the teachers, who hadn't been payed for a long time, generated an extremely difficult situation for the schools in Blaj. The classes started again only on January 2nd 1851. The lack of schoolbooks and the material difficulties perpetuated for further 2-3 years, until the modernization of the education system brought the first signs of improvement.